

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософських та соціальних наук

Затверджено

Вченою радою

(пост. п. 12 від 28.03. 2019 р.)

Ректор

А.А.Мазаракі

**СОЦІОЛОГІЯ МІСТА ТА СЕЛА /
CITY AND VILLAGE SOCIOLOGY**

ПРОГРАМА

освітній ступінь	бакалавр / bachelor
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки / Social and behavioral sciences
спеціальність	054 Соціологія / Sociology
спеціалізація	Соціологія економічної діяльності / Sociology of Economic Activity

КИЇВ 2019

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: Кравченко А.А., докт. філос. наук, проф.
Кизименко І.О., канд. іст. наук, доц.

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософських та соціальних наук, протокол № 21 від «27» лютого 2019 р.

Рецензент: Латигіна Н.А., докт. політ. наук, проф.

Навчально-методичне видання

**СОЦІОЛОГІЯ МІСТА ТА СЕЛА /
CITY AND VILLAGE SOCIOLOGY**

ПРОГРАМА

освітній ступінь	бакалавр / bachelor
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки / Social and behavioral sciences
спеціальність	054 Соціологія / Sociology
спеціалізація	Соціологія економічної діяльності / Sociology of Economic Activity

Автори: **КРАВЧЕНКО Алла Анатоліївна**
КИЗИМЕНКО Ірина Олексіївна

Видавець і виготовлювач
Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156

© Кравченко А.А., Кизименко І.О.
© Київський національний
торговельно-економічний
університет, 2019

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Соціологія міста і села» – одна з важливих складових освітнього процесу майбутніх соціологів, спрямована на збагачення і поглиблення фахової підготовки студентів.

Соціум за просторовою архітектонікою складається з урбаністичної та сільської поселенської мережі. В соціологічному знанні специфіка перебігу соціальних процесів у місті та селі вивчається соціологією міста та села. Соціологія міста та села – складова галузевої соціології, що як наука має усталене визначення об'єкта, предмета та чітку понятійну структуру. Як міждисциплінарна наука, вона виникла на межі досліджень міського та сільського життя в історії, соціології, демографії, етнографії, культурної антропології, економічної теорії, політології і має на меті вивчення багатогранних соціальних процесів міста та села в їх реальному функціонуванні.

Навчальна дисципліна «Соціологія міста і села» є однією з базових складових гуманітарної освіти, це важливий компонент загальної та професійної підготовки, які вивчаються студентами зі спеціальності 054 «Соціологія», для освітнього ступеня «бакалавр». Дисципліна розрахована на ознайомлення студентів з потужним соціокультурним пластом історії українського міста та села та особливостями становлення і розвитку соціології міста та села, її значенням для розвитку самої соціології міста та села та соціальної роботи на селі. За навчальним планом є вибірковою дисципліною професійної підготовки.

Програма дисципліни «Соціологія міста і села» складається з наступних розділів:

- I. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни (компетентності), її місце в освітньому процесі.
- II. Зміст дисципліни.
- III. Список рекомендованих джерел.

Така структура дисципліни сприяє оволодінню студентами як загальними знаннями, так і фаховими навичками та компетентностями.

I. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни (компетентності), її місце в освітньому процесі

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є місто та село в системі соціологічного знання. Глобальні та регіональні особливості міської та сільської поселенських мереж, укладу життя, агровиробництва, соціально-демографічної структури та етнокультурних процесів.

Мета навчальної дисципліни полягає у розкритті комунікативного аспекту урбанізаційних процесів в світі, та зокрема в Україні, як загального знаменника їх еволюції, ілюстрації соціальної нерівності в містах та селах, ефективності чи неефективності управління, джерелом соціальної напруги, соціальних конфліктів.

Відповідно до мети визначаються основні **завдання навчальної дисципліни**:

- дослідити основні етапи становлення та розвитку соціології міста та села, які відображають етапи змін та удосконалення соціальної науки;
- поглибити уявлення студентів про основні аспекти та тенденції еволюції міста та села як соціально-поселенських систем: зміни характеру та природи соціальних відносин, структури та середовища організаційно-інституціональних систем, матеріально-економічної, природно-екологічної та соціально-демографічної підсистем.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності виникнення, функціонування та розвитку сільської та міської соціально-територіальних спільнот; їх соціально-економічної природи; форми розселення; структури відтворення; образу життя; зв'язку з природою та матеріально-речовим середовищем; формування їх соціально-демографічної, соціально-поселенської і соціально-професійної структури; їх взаємодію з соціальною організацією суспільства; аналіз специфіки урбанізації та удосконалення і розвитку складових соціальної інфраструктури міста та села у відповідності з потребами жителів у житлі, різних формах і видах соціального, побутового і культурного обслуговування.

Вивчення цієї дисципліни потребує від студентів значної самостійної роботи. Лише систематична самостійна робота може сприяти справжньому збагаченню внутрішнього світу і якісно вплинути на формування світогляду молодих фахівців.

Після вивчення дисципліни **студент повинен знати**:

- основні історичні етапи розвитку міста і села;

- понятійно-категоріальний апарат соціології міста та села;
- основні теоретико-методологічні засади щодо розвитку сучасних міст, що знайшли відображення в різноманітних соціологічних концепціях;
- різні напрями аналізу соціологічного вивчення міста та села;
- основні концепції прийняття політичних рішень у містах, основні підходи до планування міст;
- ключові теорії дослідження міського простору.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні вміти:**

- використовувати теоретичні знання в практиці соціологічного дослідження сучасних урбанізованих поселень;
- застосовувати методи соціологічного аналізу до вирішення проблем міста та села;
- описувати різні види сусідства у місті;
- аналізувати спосіб життя, властивий для мешканців різних урбанізованих поселень України;
- володіти основними методами дослідження міста і села;
- аналізувати соціальні факти і явища.

Місце навчальної дисципліни в освітньому процесі.

Для засвоєння дисципліни «Соціологія міста і села» студенти повинні мати базову підготовку з дисципліни «Історія українського суспільства», «Основи демографії», «Соціологія» та «Етносоціологія».

Дисципліна розрахована на 180 годин, що відповідає 6 кредитам ЄКТС. Зокрема: лекції – 28 год., семінарські заняття – 28 год., самостійна робота – 124 год. Формою підсумкової атестації є екзамен.

II. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Соціологія міста та села як спеціальна соціологічна теорія.

«Соціологія міста та села» – дисципліна прикладної соціології. Об'єкт і предмет соціології міста та села. Методи соціології міста та села. Логіка дисципліни «Соціологія міста та села».

Взаємозв'язок соціології міста та села з іншими науками (економічними, статистикою, демографією, соціальною психологією, політологією, правознавством, культурологією та ін.) та з близькими до неї соціологічними дисциплінами (соціологія праці, управління, освіти, молоді та ін.).

Місто як самостійний соціальний організм. Місто, міська агломерація, регіон, край і країна. Специфіка підходів суміжних наукових дисциплін до вивчення міст.

Роль міста у суспільному житті. Основні причини появи міст і фактори, що впливають на їх розвиток. Особливості міського способу життя і міської культури. Опозиція міста та села.

Соціологія села в системі соціологічного знання. Порівняльний аналіз предметних сфер соціології міста та соціології села. Глобальні та регіональні особливості сільської та міської поселенської мережі.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 1, 2, 17, 20, 21, 25, 26 .

Інтернет-ресурси: 1-8.

Тема 2. Місто та село як об'єкт комплексного вивчення.

Найдавніші міста світу. Європейське та азійське місто: концептуальні відмінності. Класичний античний поліс. Середньовічне місто. Модерне місто.

Особливості формування і структура міст. Походження міст. Проблеми визначення поняття «місто». Типологія міст. Особливості структури міста. Внутрішні особливості міста. Визначення і класифікація функцій міст.

Структура і містобудування. Структурні елементи міста. Центр міста як елемент класичного бачення міської структури. Структура міського центру. Індустріалізація і ріст міст. Конкуренція між центральною частиною міста і його субцентрами.

Загальні принципи теоретичного осмислення феномена міста. Закономірності розвитку та функціонування міста. Основні показники критеріїв поділу міста і села. Місто як адміністративно-господарський,

культурний та обслуговуючий центр. Класифікація міста. Функціональні групи міст. Основні функції: промислова, торгово-обслуговуюча, культурно-освітня, адміністративно-політична.

Місто як центр промисловості, науки, культури, освіти. Міський спосіб життя – трудова, соціально-політична, сімейно-побутова та культурно-освітня діяльність міського населення України. Класифікація міст України.

Міське планування як об'єкт соціологічного вивчення. Основні показники житлової системи. Житлова політика. Імідж районів. Житлова система. Житлова модель в містах і селах України. Зовнішній вигляд українського міста. Архітектура міст України. Процес міського планування України.

Об'єкт соціології села, типологія сільських поселень. Класифікація систем розселення. Поняття «село», «виселки», «слободи» та «хутори». Трудові ресурси села, їх сутність та соціальна структура, зайнятість в підсобному господарстві та сезонна зайнятість. Регулювання ринку робочої сили, самозайнятість. Адміністративно-територіальний устрій сільської поселенської мережі. Класифікація сільських поселень.

Сільські поселення України. Сільський двір. Сільська громада. Специфіка землекористування як чинник формування сільської поселенської мережі. Використання ресурсного потенціалу. Ціннісні орієнтації сільського населення.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 17, 20, 21, 25, 26 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 3. Еволюція соціологічних теорій розвитку міста і села.

Міська проблематика в працях основоположників соціології. Міська соціологія в працях класиків. Особливості діалектико-матеріалістичного підходу К.Маркса та Ф.Енгельса.

М.Вебер про місто. Функціоналістський підхід Е.Дюркгейма. Г.Зіммель про вплив міста на ментальні структури. Спільнота та суспільство у Ф.Тенніса. Чиказька соціологічна школа. Соціальна екологія в працях Р.Парка.

Проблеми урбанізму в працях Л. Вірта. Основні теорії виникнення і розвитку міст. Теорія транспортних змін. Теорія функціональної спеціалізації міста. Теорія центрального місця міста. Теорії структурування міського простору. Теорія концентричних зон Е.Берджеса. Секторальна теорія Х. Хойта. Теорія К. Харріса та Е.Ульмана.

Сучасні соціологічні концепції розвитку міста та села. Послідовники і критики Чиказької школи. Соціокультурний підхід В.Файрі. Неортодоксальний підхід А.Хоулі. А.Лефевр про «вторинне використання» капіталу. М.Кастельс: місто як місце «колективного споживання». Д.Хервей про процеси акумуляції капіталу в містах. Значення місцевих конфліктів у теорії Д.Логана і Х.Молоча. Регіональні та територіальні різниці розвитку міст в працях Р.Мелкоя.

Неовеберіанські традиції у соціології міста. Концепція А.Скота. Вивчення внутрішнього міста в концепції П.Рекса і Р.Мура. Підхід до вивчення міста з точки зору соціо-просторової перспективи. Нерухомість як важлива риса розвитку монополій у концепції Д.Фегіна та М.Готдінера. Сучасні теорії урбанізації. Композиційна теорія. Теорія субкультури.

Українські соціологи Л. Шепотько. І. Прокопа, О. Максим'юк про 12 типів сільських поселень.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 17, 20, 21, 25, 26 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 4. Історія становлення українського міста та села.

Античні міста Північного Причорномор'я, генуезькі колонії у Північному Причорномор'ї. Старогрецькі міста колонії. Одеса - одне з найдавніших міст північного Причорномор'я. Зародження торгівлі в містах України.

Монголо-татарська навала та фортифікаційне будівництво в Україні. Етапи розвитку урбанізації Давньоруської держави. Торговельно-ремісничі та оборонні центри Русі. Міста Галицько-Волинського князівства. Колонізація Степової України в XVI - XVIII століттях. Українське місто в період Магдебурзького права.

Слобідська Україна. Центри промислу, торгівлі та ремісництва в козацьку добу. Міські поселення Лівобережної та Слобідської України XVII століття. Зародження індустріального виробництва в Україні. Найбільший ремісничо-торговельний центр України - Київ. Центри металургійної промисловості Донбас і Придніпров'я, машинобудівної і металообробної - Харків, Донбас, Придніпров'я, Київ, Херсон, Одеса, цукрової - Правобережна і Лівобережна (місто Карлівка, Лохвиця на Полтавщині) Україна. Важливі риси розвитку міст України XIX - початок XX століття. Індустріалізація західних областей України.

Міста Львів, Ужгород, Нововолинськ, Дрогобич, Стрий - великі індустріальні центри України. Розподіл міст України за чисельністю

населення на поч. ХХ століття. Особливості урбанізації в СРСР та Україні. Назви історичних міст України. Міста-агломерації та міста-мільйонники. Полікультурність, поліетнічність міст України. Становлення української більшості: етногенез українців.

Міста як центри традиційного народного мистецтва: Опішня, Решетилівка, Кролевець, Косів, Богуслав, Гавареччина, Петриківка, Діхтярі, Глиняни, Клембівка.

Становлення і розвиток сільського господарства індустріальної та постіндустріальної доби. Стан аграрних відносин у ХVІ - першій половині ХVІІ ст. Аграрна революція у другій половині ХVІІ-ХVІІІ ст. Аграрні реформи та розвиток сільського господарства у 60-х роках ХІХ - на початку ХХ ст.: земельні відносини і економічне становище селян на початку ХХ ст.: голодомори як соціальний наслідок колективізації в Центральній і Лівобережній Україні. Сільське господарство Західноукраїнських земель. Індустріалізація сільського господарства України: її позитивні та негативні наслідки.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 2, 9, 26 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 5. Формування міського та сільського соціуму.

Соціум сучасного міста: спільноти та тенденції їх розвитку. Міська спільнота як важливий об'єкт дослідження соціології. Підходи до аналізу спільнот: системний, макро/мікросоціологічний, психологічний, просторовий, поведінковий. Аналіз територіальних спільнот.

«Спільнота» – проблеми визначення поняття. Роль спільнот у міських процесах. Чиказька соціологічна школа про спільноти. Основні теми у вивченні сучасних спільнот. Десоціалізація та деперсоналізація особистості та цілих соціальних груп. Типи соціальних зв'язків. Проблеми переходу від спільноти до суспільства.

Соціальний розвиток міст. Місто в контексті традиційного, індустріального та постіндустріального суспільства. Традиційні спільноти. Міські спільноти нового типу. Міські спільноти у інформаційному суспільстві.

Соціальна мобільність та маргінальні прошарки міських та сільських мешканців. Репродуктивне відтворення та міграційні процеси. Поняття соціальної мобільності. Соціальна мобільність та її види.

Висхідна та низхідна мобільність міського та сільського населення. Соціальна мобільність – вертикальна і горизонтальна. Соціальні переміщення між поколіннями. Формування історико-соціальних районів та соціальних груп. Проблеми соціальної мобільності: народна культура, духовні цінності, культурні традиції, релігія. Соціальна диференціація і розшарування. Соціальна мобільність в Україні.

Система розселення і соціальна структура міста. Соціальні групи городян. Міщани, інтелігенція, робітники та буржуа. Майнове та статусне структурування міста. Вісь «Центр-Периферія». Види житлової нерухомості. Житлова нерухомість в сучасному українському місті.

Сегрегація в місті та селі. Наукові описи процесу сегрегації. Визначення поняття. Сегрегація населення по соціальним та етнічним статусам як повсюдний соціальний процес. Мікросоціологічна модель сегрегації. Модель Шеллінга як приклад динаміки процесу сегрегації.

Етно-релігійна сегрегація міста. Гетто як крайній вияв етно-релігійної сегрегації міста. Небажані сусіди. Гендерне структурування міста. Сегрегація в містах. Сусідства у житті міст. Міські соціальні рухи. Соціальні рухи в містах України.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 2, 13, 19, 21 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 6. Урбанізація та міські агломерації.

Урбанізація як головний чинник економічного розвитку суспільства. Швидке зростання кількості міст. Формування міських агломерацій. Розвиток надзвичайно складних форм міського розселення. «Урбаністична революція». «Мегаурбаністичні» вузли світу.

Урбанізм як спосіб життя. Основні стадії процесу урбанізації. Основні риси урбанізації у сучасному світі. Модель «міста-мільйонера». Науково-технічний прогрес і урбанізація. Соціальна природа урбанізації. Урбанізація та міські агломерації. Різновиди передмість.

Урбанізований простір України. Київська агломерація. Процес урбанізації України. Міграція сільського населення до міст. Сучасна динаміка та рівень урбанізації в Україні. Україна як високоурбанізована держава.

Міста - мільйонники України: Київ, Харків, Одеса, Львів. Урбанізація приморських територій України. Економіко-господарська спеціалізація міст України.

Сутність та еволюція процесу субурбанізації у світі. Соціологічне вивчення процесу субурбанізації. Причини соціологічного аналізу субурбанізації: відносини між містом і його околицями.

Сучасне місто та навколишнє середовище. Екологізація міського середовища. Місто, як основне джерело забруднення навколишнього середовища. Екологічна ситуація в великих промислових містах. Екологічні проблеми сільського господарства в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 2, 8, 9, 13, 19, 21, 24, 30 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 7. Місто як соціально-просторовий феномен.

Місто як соціально-просторовий феномен. Поняття соціального простору. Соціологічне визначення соціально-просторового феномену як місто. Соціальний простір та символічна влада.

Міський простір як умова спілкування та формування міської громади. Соціальний та фізичний простір. Фактичний міський простір та ідея міського простору. «Право на місто» (А. Лефевр). Дискримінація у міському просторі та міський активізм. Дослідження міського простору. Територіальний та просторовий виміри міста і села України.

Поняття «міські землі», «міська агломерація», «міська концентрація», «край» та «регіон». Утворення агломерації.

Територія та простір. Місто та село на карті. Зонування міської території та стратегії структурування міст. Моделі концентричних зон. Секторальна модель. Багатоядрова модель.

Місто як простір свободи або набір обмежень. Фізичне й символічне витіснення у міському просторі. Релігійний простір міста. Приватне та публічне у міському та сільському просторі. Архітектоніка міського простору. Схеми сучасного простору міста.

Соціо-просторові зміни у містах. Джентрифікація - одна з рис сучасного розвитку міст. Процеси «incumbent upgrading» і джентрифікації в порівнянні. Форми, агенти і фази джентрифікації. Емпіричні дослідження процесу джентрифікації.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 2, 9, 19 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 8. Соціальна структура та етносоціальні процеси в місті та селі.

Поняття соціальної структури. Верстви та соціальні групи. Соціально-класова, професійна, демографічна, територіальна та етнічна структура міста та села. Соціально-демографічна система міста. Структура соціально-демографічної системи міста на прикладі соціотехнічної «карти» міста. Суб'єкти міського соціуму. Демографічна ситуація в містах та селах України.

Соціально-територіальні групи: поселенські та регіональні. Особливості та структура процесу розселення. Основні складові відтворення міського населення. Соціально-професійна структура.

Демографічна структура села. Трудові ресурси та кадровий потенціал села. Зайнятість сільського населення та безробіття. Структура доходів та стандарти життя сільського населення. Структура міграційних процесів сільського населення. Стандартизація життя в українському селі.

Етносоціальні процеси та рівень життя населення. Етносоціальна диференціація міста та села. Етнічний склад сільського і міського населення України.

Репродуктивне відтворення та міграційні процеси. Міграційний чинник соціального розшарування міста. Просторове відтворення: «село - місто», «периферія - столиця». Внутрішня та зовнішня міграція. Наслідки міграції. Соціологічний портрет жителя міста та села. Внутрішня міграція України.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 1, 2, 13, 19 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 9. Девіантна поведінка та соціальний контроль у місті та селі.

Генеза девіантогенності міського простору. Основні риси девіантної поведінки. Прояви девіантогенної поведінки в українських містах та селах.

Концептуалізація поняття «маргінальність». Маргіналізація та маргінальність. Поняття маргінальності як соціального явища. Утворення маргінальних прошарків міських жителів. Феномен маргіналізації в селі та місті України. Стигматизація.

Теоретичні інтерпретації девіантних аспектів організації міського простору. Теорія соціальної дезорганізації, субкультурна теорія та теорія конфлікту. Соціальний конфлікт: поняття, функції, види та типи.

Субкультура як суспільне явище. Субкультура бідності. Бідність як стиль життя в сільському і міському середовищі. Монетарна бідність. Бідність за деприваціями. Розвиток сільської та міської соціальної інфраструктури.

Субкультура насильства. Роль молодіжних субкультур у девіантності міського простору.

Статистика діяльності правоохоронних органів. Білокомірцева злочинність. Злочинність у великих містах.

Прояви субкультур міського та сільського населення України. Рівень розвитку соціальної сфери міських і сільських населених пунктів України.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 2, 13, 16 .

Інтернет-ресурси: 1-8.

Тема 10. Соціокультурне конструювання міста.

Місто як культурна форма. Соціокультурний образ міста. Місто як соціокультурний феномен. Образ міста як міф – історія – фантазія. Складові культурного середовища міста. Особистісні складові культурного середовища. Механізми соціалізації засобами міської культури. Соціально-культурне оновлення міст. Соціокультурний підхід у дослідженні змін символічного простору міст України.

Семіотика міста та села. Розуміння поняття «міський текст», «соціальний текст». «Писання» міста: символічне маркування міського простору, проектування «ідентичностей» на місто. Поняття «образ міста», «місто як спектакль», «категорії опису міста». Місто як невербальна система комунікації.

Поняття «тезаурс», «семантична ситуація», «комунікація». Текст як продукт комунікативно-семіотичної діяльності. Поняття «діалог» як характеристика комунікації з процесуальної сторони. Поняття «дискурс» як структурна характеристика комунікації.

Тексти про місто – конструювання образу міста. ЗМІ та путівники. «Прочитання» міста. Місто реальне та уявне. Місто як цінність та культурна форма. Міста як наукові та освітні центри. Соціокультурний потенціал та інформаційне забезпечення міського середовища. Сучасна людина та сучасна міська культура.

Пам'ятники та топоніми як об'єкт вивчення соціокультурних змін у місті. Внутрішня деколонізація пам'яті, ідеологічна деколонізація пам'яті, режим правди. Чудові місця і легендарні пам'ятники. Міські ритуали і хранителі місць. Символіка міст.

Вивчення соціокультурних змін у місті: теоретичні підстави. Концепція культурної соціології Дж. Александера, культурної критики Ф. Джеймсона, концепції соціального капіталу та економіки знання П. Бурдьє, інформаційної епохи М. Кастельса, суспільства ризику У. Бека, рефлексивного характеру соціальної дії Е. Гідденса, соціокультурного простору П. Штомпки.

Соціокультурний розвиток міст України. Рівень побутової культури міста. Формування планувальної структури міста Києва: соціокультурний контекст. Топоніми міст України.

Реклама як фактор впливу на соціокультурний простір міста. Рекламний образ міста: тематичні та стильові домінанти. Самопрезентація міста.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 12, 13, 16, 19, 21, 23 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 11. Економічна соціологія села.

Агропромисловий комплекс та його виробничі підсистеми. Соціологічні проблеми оптимізації управління та соціального захисту на селі. Порівняльний аналіз мотивації до індивідуальної та колективної сільськогосподарської праці. Соціологічний аналіз форм власності та господарювання. Правові засади та економічні чинники роздержавлення та приватизації власності: середні та індивідуальні підприємства.

Фінансово-інвестиційні механізми ринкового регулювання агровиробництва. Диспропорція ціноутворення у промисловості та сільськогосподарському виробництві, шляхи її подолання. Земельні, водні та лісові ресурси.

Соціокультурні особливості становлення землекористування в Україні. Формування національного аграрного ринку і проблеми продовольчої безпеки України. Соціально-економічне становище українського села.

Узагальнення світового досвіду відродження сільського господарства. Соціальні наслідки ринкової трансформації агровиробництва. Соціально-економічні та правові засади відродження агровиробництва в Україні: формування законодавчої бази та правової

культури, науково-технічне, економічне забезпечення агровиробництва, формування цінового паритету в ринковому середовищі.

Соціологічні проблеми оптимізації управління життєдіяльністю села. Стан виконання програм пріоритетного розвитку села та соціального захисту на селі. Проблема суб'єкта соціального захисту на селі.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 3, 5, 6, 7, 9, 11, 14, 18, 20, 22, 25, 26, 27 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 12. Соціологічні методи в дослідженні міста та села.

Специфіка роботи соціолога в місті та селі. Проблемне поле. Програма соціологічного дослідження: методологічний, методичний та процедурний розділи програми. Соціологічні дослідження українських міст та сіл.

Спостереження - метод збору даних в соціологічному дослідженні міського середовища. Вибір виду спостереження. Модифікація включеного спостереження за городянами. Фіксація польових спостережень за схемою Дж. Спредлі.

Анкетування як метод опитування вивчення міських проблем. Особливості анкетування городян. Методичні підходи до вивчення міського простору. Опитувальні (емпіричні) методики і їхні модифікації. Базові питання. Приклади проєктивних запитань. Метод спостереження. Методики з використанням малюнків. Візуальна стратегія. Використання вторинних даних. Основні підходи до вивчення міста та специфіка соціології у вивченні містотворчих процесів в сучасній Україні. Суспільно-географічні дослідження столичних міст. Первинне та вторинне дослідження. Метод опитування. Експеримент. Приклади проєктивних запитань.

Якісні та кількісні методи соціологічного дослідження міста та села. Організація соціологічного дослідження. Види опитувань: анкетування, інтерв'ю, тестування, соціометрія, експертне оцінювання, фокус-група. Робота над соціологічними опитуваннями. Соціологічне спостереження, види: включені та невключені, польові, лабораторні та випадкові. Аналіз документів. Контент-аналіз.

Якісні методи в соціології міста: етнографічні дослідження, кейс-стаді, біографічний метод, візуальні методи.

Сучасні підходи до соціологічного вивчення міських районів. Статевий склад населення, соціальний, етнічний статус, вікова структура, як індикатори соціальних трансформацій міських районів. Теоретичні моделі трансформації периферійних міських районів Гувера - Вернона і Оттенсманна. Індекс дисиміляції Дункана (ID). Інвазія і сукцесія. Цикл «інвазія - сукцесія»: міграційні процеси в периферійних міських районах.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 13, 17, 19, 21 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 13. Місто та село в умовах глобалізації.

Сучасні міста як об'єкти вивчення соціологічної науки. Всесвітні тенденції розвитку міст. Світові міста. Роль міст у міжнародній системі економічних відносин. Місто – штаб-квартира (Лондон). Місто - інноваційний центр (Кембридж, Оксфорд). Суперметрополіс - Нью-Йорк. Місто - центр модульного виробництва (Белфаст). «Перевальний» пункт для третього світу (Марсель, Маямі). Місто пенсіонерів. Місто - столиця. Нова роль міст у ХХІ ст.

Глобалізація і міста: головні тенденції розвитку. Міста як бренди за умов глобалізації. Глобальне місто – сучасний центр розвитку міської цивілізації. Глобальні особливості міської та сільської поселенських мереж. Теорії, що пояснюють зміни у містах в інформаційному суспільстві. Чинники утворення глобального міста за С. Сассеном. Основні варіанти постіндустріальної міської системи.

Класифікація глобальних міст. Типи «інформаційного міста». Особливості та види інформаційних міст: технополіс, технопарк, зоополь, наукоград. Формування ознак інформаційних міст в Україні: тенденції та перспективи. Вестернізація.

Технополіси як образ і тенденція в розвитку міст. Інформатизація - характерна риса розвитку міст. Неформальні практики в містах. Концепція «Креативного міста». Творчі міста. Поліфункціональність міста.

Село в умовах глобалізації. Концепція «глобального села» Г. М. Маклюєна. Глобалізація соціальної сфери села та трансформація укладу сільського життя. Соціально-політичні, економічні процеси розвитку сучасного українського села. Адаптація українського села до нових соціально-економічних умов. Позитивні зміни в українському селі. Екосело.

Порівняльна характеристика села і міста. Проблема протистояння місто-село. Міста і сіла сучасної України. Соціальний комплекс міста

та села: житлово-комунальне господарство, благоустрій, торгівля. Торгівля в містах та селах України.

Територіальний маркетинг та брендинг міста. Емпіричний досвід територіального маркетингу та брендингу територій.

Список рекомендованих джерел:

Основні: 1-5 .

Додаткові: 1, 13, 16, 19, 21 .

Інтернет-ресурси: 1-8 .

Тема 14. Соціологія управління сучасним містом.

Місто як об'єкт управління: сучасні тенденції та проблеми. Механізми управління сучасним містом. Функції міських органів влади. Місто як об'єкт управління: сучасні тенденції та проблеми. Основні теоретичні моделі міського управління. Місцеве самоврядування: сутність, основні форми, специфіка. Міське управління як предмет соціологічного аналізу. Транснаціональна міська система.

Основні напрями міської політики: стратегічне планування міського розвитку. Управління трудовими ресурсами міста. Регулювання земельних відносин у місті. Принципи регулювання земельних відносин у населених пунктах. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо підтримки розвитку підприємництва. Взаємодія органів місцевого самоврядування та малого підприємництва у місті.

Управління соціальною інфраструктурою міста та організація надання комунікаційних послуг. Соціальна інфраструктура як об'єкт управління містом. Розвиток основних галузей соціально-культурного та соціально-побутового призначення. Програмно-цільовий метод управління соціальною інфраструктурою міста. Загальні аспекти розвитку міського транспорту.

Фінансове забезпечення розвитку міста. Місцеві фінанси: сутність і функції. Бюджет міста.

Основні теоретичні моделі міського управління. Плюралістична концепція міського управління. Елітна теорія влади Ф. Хантера та її розвиток. Корпоративна теорія міського управління. Англосаксонська модель самоуправління. Теорії генезису міського управління. Політичний механізм міського управління. Процес прийняття політичних рішень в містах.

Особливості міського політичного життя. Фактори політичної активності міського населення. Міське самоврядування, участь городян

у керуванні міським розвитком: громадські рухи, інститут громадських слухань. Соціальний конфлікт в місті.

Розвиток соціальної та виробничої інфраструктури міста. Інтелектуальний потенціал міста. Формування трудових ресурсів. Пошук оптимальної професійної структури населення. Стратегія соціально-економічного розвитку міст. Формування міжміської та внутрішньо-міської системної конкуренції.

Список рекомендованих джерел:

Основні:1-5 .

Додаткові:1, 13, 16, 19, 21 .

Інтернет-ресурси:1-8 .

ІІІ. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. *Соціологія : підручник для вузів / За ред. В. Г. Городяненка. - 2-ге вид., випр. та доп. - К. : Академія, 2012. - 560 с.*
2. *Соціологія міста: навчальний посібник / за заг. ред. О.К. Міхеєвої / Міхеєва О., Малес Л., Серета В., Соболевська М. - Донецьк: Ноулідж, 2014. – 463 с.*
3. *Соціологія: підручник / В. М. Піча, А. Г. Хоронжий, І. П. Магазинщикова та ін. ; за ред. В. М. Пічі. - 2-ге вид., стер. - Львів : Магнолія плюс ; Львів : Новий Світ-2000, 2015. - 277 с*
4. *Соціологія міста: Тексти лекцій / Ю. О. Тарабукін. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – 348 с.*
5. *Соціологія села/ А.М. Шатохін; Уманська сільськогосподарська академія. - К. : Науковий світ, 2014. - 272 с.*

Додатковий

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман ; [пер. з англ. І. Андрущенко ; за наук. ред. М. Винницького]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. - 109 с.
2. Бабаєв В. Пріоритети сталого розвитку сучасного великого міста / В. Бабаєв // Управління сучасним містом. – 2004. - № 7–9 (15) - С. 241-250.
3. Бондар С.І. Елементи державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури села // Вісник Державного агроєкологічного університету. - 2004. - №2. - С. 250-254.

4. Васюта О.А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку: Моногр. - Тернопіль: Гал-Друк, 2001. - 600 с.
5. Гончарук О. Соціальні проблеми реформування аграрного сектора національної економіки // Соціологія: теорія методи, маркетинг. – 2001. – №4
6. Губені Ю. Органи самоорганізації населення на селі як інструмент місцевого розвитку // Економіка України. - 2008. - №7. - С. 84-91.
7. Збарський В. Соціальний розвиток села: стан і перспективи // Бухгалтерія в сільському господарстві. - 2006. - №5.- С.12-17.
8. Клименко М. О. Екологія міських систем : підручник / Микола Клименко, Юрій Пилипенко, Олександр Мороз. - Херсон : ОЛДІ-плюс, 2010. - 292 с.
9. *Коротич П. Стан і перспективи українського села в дзеркалі соціального дослідження // Пропозиція. - 2006. - №11. - С. 12-14.*
10. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : [підручник ; 2-е вид., перероб. І доп.] / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Хрінком Інтер, 2007. – 504 с.
11. Лузан Ю.Я. Соціально-трудовий потенціал українського села // Економіка АПК, 2010. №1.
12. Малес Л. В. Простір міста як арена розгортання стратегій структурування / Л. В. Малес // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : матеріали другої наукової конференції. – Донецьк : ДонДУУ, 2008. – С. 276–285.
13. Омеляненко М.В. Основи нормування міського середовища Навч. посібн. / за ред. М.М. Дьоміна. – К.: Книжкове вид-во Національного авіаційного ун-ту, 2007. – 192 с.
14. Родіонов Ю.Д. Стан і перспективи розвитку соціально-виробничої сфери села // Вісник аграрної науки. – 2002. -№1.
15. Прокопа І.В. Соціальний розвиток села як складова аграрної політики // Науковий вісник Національного аграрного університету. - 2006. - №97. - С. 24-26.
16. *Посацький Б. С. Простір міста і міська культура (на зламі ХХ-ХХІ ст.) : [монографія] / Б. С. Посацький. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2007. - 208 с.*

17. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження / 2-ге видання, доп., Київ, 2007 - 320 с.
18. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні // Економіка АПК. – 2002. - №7.
19. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навч. словник-довідник / заг.ред. Піча В.М. - К. :Каравела; Львів: «Новий світ#2000», 2002. - 480 с.
20. Тьоткін В. І. Удосконалення державної політики соціального розвитку українського села // Економіка АПК. - 2005. - №1. - С. 19-24.
21. Черниш Н. Соціологія: Курс лекцій. 3 видання. - Львів: Кальварія, 2003. - 544 с.
22. Черная І.І. Зайнятість сільського населення на сучасному етапі ринкових перетворень // Економіка АПК, 2008. - №5.
23. Черкес Б. Національна ідентичність в архітектурі міста / Б. Черкес. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – С. 49–65.
24. Чорна В.І. Екологія міських систем: Практикум. Навчальний посібник / В.І. Чорна, В.В. Кацевич, Т.М. Косогова. – Дніпропетровськ-Луганськ, 2012. – 160 с.
25. Шатохін А. Українське село: поселенська мережа в регіональному аспекті // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. - №1.
26. Шкурка М.С. Розвиток українського села: історичні аспекти та сучасні проблеми // Економіка АПК. 2007. - №9.
27. Шкільов О.В. Умови аграрної праці та їх вплив на соціальний розвиток села // Економіка АПК. - 2005. - №1. - С. 99-104
28. Шкурін Г.Г. Кластерний принцип соціально-економічних відносин у підвищенні рівня життя сільського населення // Економіка АПК. - 2008. - №2. - С. 124-128.
29. Щербатюк В.В. Деякі аспекти стратегії розвитку сільських територій // Вісник аграрної науки. - 2006. - №10. - С. 91-93.
30. Франчук Г.М. Урбоекологія і техноекоекологія: підруч. / Г.М. Франчук, О.І. Запорожець, Г.І. Архіпова. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУдрук», 2011. – 496 с.

Інтернет-ресурси

1. Бойко-Бойчук О. В. Світові тенденції розвитку міста: міжнародний досвід / О. В. Бойко-Бойчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej6/txts/07bovmmd.htm>.
2. www.useps.org– офіційний сайт українського центру економічних та політичних досліджень ім. Разумкова (представлені результати досліджень, діаграми, кількісні показники, наводяться дані порівняльних досліджень).
3. www.socis.kiev.ua – сайт центру соціальних та маркетингових досліджень (Київ), викладено багатий емпіричний матеріал (результати соціологічних досліджень, публікації центру, статистичні дані).
4. www.sociology.kharkov.ua– Sociology Hall, сайт соціологічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна.
5. <http://www.socium.info/library.html> – бібліотека соціологічної літератури.
6. www.useps.com.ua/ukr/all/sociology (Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ).
7. www.ukrstat.gov.ua (Статистичні матеріали Держкомстату України)
8. www.i-soc.com.ua (Домашня сторінка Інституту соціології НАН України)

**курсив – визначено джерела та літературу яка наявна в бібліотеці КНТЕУ.*